

Kievitseieren en kuikens in de kou

A. J. Beintema

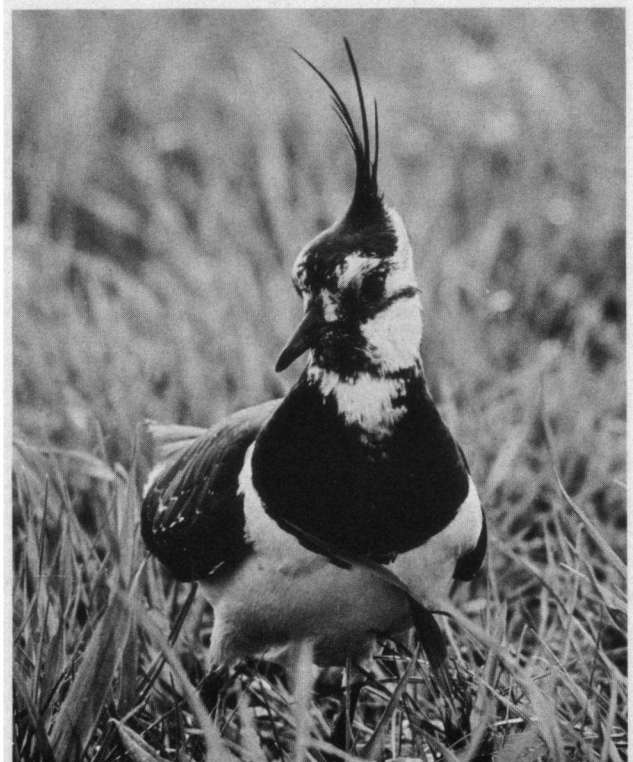
1. Inleiding

In vogelbeschermingskringen heerst, vooral in Friesland, een controverse over de wenselijkheid van het wegnemen van vroeggelegde kievitseieren. Onder de voorstanders van de eierzoeke sport hoort men veelvuldig dat het wegnemen van de eieren tot een bepaalde datum noodzakelijk is voor de bescherming van de Kievit. Twee belangrijke argumenten spelen daarbij een rol. Ten eerste zou dit wegnemen nodig zijn om later in het seizoen een goede nazorg mogelijk te maken. Nazorg bestaat grotendeels uit maatregelen die het broedsucces verhogen, zoals het plaatsen van merkstokken om uitmaaien te voorkomen en het plaatsen van nestbeschermers om vertrapping door vee tegen te gaan. Ten tweede zouden (te) vroeg gelegde eieren bevroren en (te) vroeg geboren kuikens door kou verkommeren.

Wat het eerste argument betreft, dit kan lokaal opgaan. Men heeft dan bijvoorbeeld door het late broeden tijdens het maaien te maken met eieren waarvan men de positie kent, in plaats van met onvindbare kuikens. De praktijk wijst uit, dat men in gebieden waar dit systeem wordt toegepast, hoge dichtheden van Grutto's en Kieviten kan handhaven, ondanks een intensieve bedrijfsvoering. Waar echter deze nazorg ontbreekt (het overgrote deel van Friesland), zijn de vertraagde vogels stellig in het nadeel. Dit leidt tot de stelling dat het eierzoeke-nazorgsysteem voor Friesland als geheel, voor de Kieviten geen voordeel biedt (Beintema 1977). Oorzaak is dat eierzoeke talrijker zijn en een grotere actieradius hebben dan

de nazorgplegers. Dat het nazorgargument mank gaat in het geval van eierzoekeexpedities naar andere provincies, behoeft geen uitleg.

Het tweede argument is het onderwerp van dit artikel. In het wachtgebied Steggerda heeft men sinds enige jaren het rapen van eieren gestaakt. Men beperkt de nazorg tot het plaatsen van stokken en het zodanig onderhouden van contact tussen vogelbeschermers en boeren, dat de Vogelwacht steeds op de hoogte is als een boer bepaalde maatregelen neemt. Op deze wijze kan in een aantal gevallen vernieling van nesten voorkomen worden. Het blijkt dat men ook met dit systeem een hoge dichtheid van Grutto's en Kieviten kan handha-

Onder invloed van de koude wordt de leg vertraagd. De eiuitkomst verloopt normaal.
Foto: Ad de Weijer.

De vondst van stukgevroren kievitseieren kan het gevolg van verstoring zijn die door het elerzoeken wordt teweeggebracht.

Foto: Piet Munsterman

ven bij een vrij intensieve bedrijfsvoering. In het voorjaar van 1977 werd in het wachtgebied Steggerda gekeken naar de invloed van een late vorstperiode op de uitkomst van de eieren, terwijl later zo goed mogelijk het lot van de kuikens werd gevolgd. Veel dank is verschuldigd aan alle leden van de Vogelwacht Steggerda, die in het veld medewerking verleenden. In het bijzonder wil ik de voorzitter, de heer U. Jellema danken, die vroeg eens naar dit probleem te kijken en die talloze gegevens ter beschikking stelde. Verder wil ik de secretaris, de heer H. Bouma noemen, die tot ver in het seizoen steeds wist te vertellen waar, wanneer en welke eieren uit moesten ko-

men. L. M. J. van den Bergh verzorgde tijdens de geboortegolf zo veel mogelijk het ringen van kuikens, op dagen dat ik verhinderd was. In dit artikel zijn tevens gegevens verwerkt die door Van den Bergh en mij elders verzameld werden.

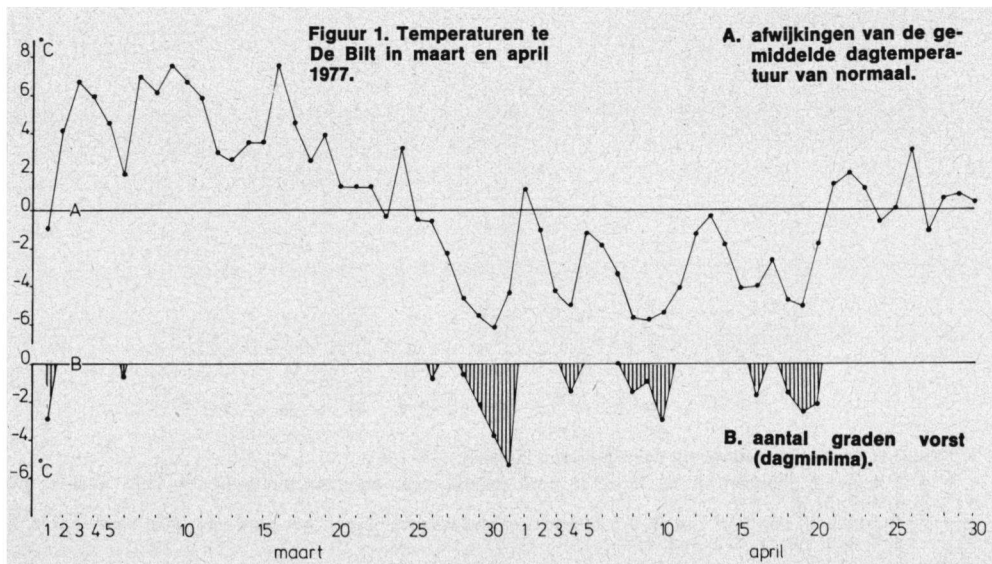
2. De temperatuur in maart en april 1977

In de weersgesteldheid na 1 maart 1977 zijn drie perioden te onderscheiden:

a. 1–25 maart: zeer zacht, temperaturen ver boven normaal.

Daggemiddelden te De Bilt tot ruim 7°C boven normaal ('normaal' loopt in deze periode op van ca 3° tot ca 6°C).

b. 26 maart–20 april: zeer koud, temperaturen tot 6°C beneden normaal.

In deze periode werd te De Bilt op 13 dagen vorst geregistreerd, tot ruim 5° onder nul (31 maart). Op 18, 19, 20 april werden nog minima van 2° vorst gemeten ('normaal' loopt in deze periode op van ca 6° tot ca 9°C).

- c. 21 april en later: temperaturen schommelend rond normaal; geen vorst meer. Het verloop van de afwijking van normaal van de gemiddelde dagtemperatuur is weergegeven in figuur 1 (a), evenals de minimumtemperatuur, voorzover deze beneden het vriespunt kwam (b). Deze gegevens werden overgenomen uit de dagrapporten van het KNMI te De Bilt.

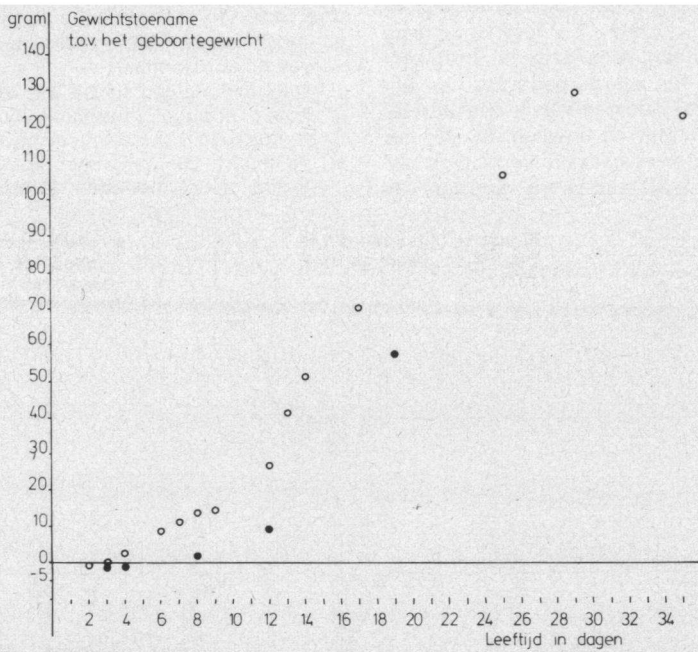
3. Het broedseizoen van de kievit bij Steggerda

Op 13 maart werd het eerste kievitsei in het wachtgebied Steggerda gevonden door U. Jellema. Hoewel dit het eerste ei voor de gemeente Weststellingwerf was, werd het niet aan de burgemeester aangeboden. In de derde week van maart nam het aantal eieren, evenals overal elders in Nederland, snel toe. Na de intrede van de koude werden weinig eieren meer gevonden. Ook in de rest van Friesland bleef in april tot aan de sluitingsdatum van de eierzoektijd (13 april) het aantal eivondsten minimaal. Vooral in de vorstperiode van 28 t/m 31 maart,

waarbij zelfs de gemiddelde dagtemperatuur een maal beneden 1°C bleef, werd veelvuldig de mening gehoord dat in het overgrote deel van Friesland gelukkig alle eieren uit de warme maartperiode waren weggehaald. Ze zouden anders stellig zijn stukgevroren.

Ook na 13 april werden aanvankelijk nog weinig eieren gelegd. De leg kwam pas weer goed op gang na 20 april, zodat het broedseizoen van de Kievit in 1977 laat genoemd werd. De geboortegolf barstte in Friesland dan ook pas in hoofdzaak na 20 mei los, een week later dan normaal.

In Steggerda bleken op 13 april de eerste eieren uitgekomen te zijn. De vier jongen werden toen niet gevonden. Op 17 april werden echter op een aangrenzend perceel twee kuikens geringd, die op grond van hun snavelengte op een leeftijd van 4 dagen geschat werden en dus waarschijnlijk uit dit legsel afkomstig waren. Op 15 april kwam het tweede legsel uit. Dit bevatte het eerderegenoemde ei dat op 13 maart gevonden werd. De vier jongen werden op 16 april gevangen en geringd, samen met een vier-tal dat op die dag geboren was en het nest nog niet verlaten had. Daarna kwamen dagelijks jongen ter wereld, waarvan een groot deel geringd werd. Van de kuikens die aan

Figuur 2. Gewichtstoename bij twee groepen kuikens.

- = 9 kuikens, geboren op 13, 15 en 16 april (aantal waarnemingen per punt van links naar rechts 4, 1, 3, 3, 1).
- = 18 kuikens, geboren van 19 t/m 24 april (aantal waarnemingen per punt van links naar rechts, 2, 6, 8, 3, 1, 1, 2, 1, 1, 2, 1, 3, 2, 1).

Kieviten blijken goed in staat te zijn bij vorst hun eieren warm te houden.

Foto: Frits van Daalen

de aandacht ontsnapten werden er enkele later alsnog gevangen. In totaal werden in 1977 in het wachtgebied Steggerda 85 jonge Kieviten geringd, waarvan 62 in de maand april.

4. Toestand van de eieren

De jongen die vóór 20 mei geboren waren (waarvan de eieren dus nog in of voor de koudeperiode gelegd zijn) waren grotendeels afkomstig uit 20 nesten, waarvan legselgrootte en uitkomstdatum bekend zijn (van enkele stellen oudere kuikens kon geen legselgrootte gereconstrueerd worden). Van deze 20 nesten zijn er 9 uitgekomen vóór 22 april. Uitgaande van een broedduur van 28 dagen zijn deze dus voor de inval van de koude compleet geweest. De overige 11 zijn later uitgekomen en dus in de koudeperiode gelegd of gecompleet. De eerste groep bestond uit zes vierlegsels, twee drielegsels en een tweelegsel (gemiddelde 3,4). De tweede groep bestond uit drie vierlegsels, vier drielegsels en vier tweelegsels (gemiddelde 2,9). Van de 31 eieren uit de eerste groep kwamen er drie niet uit, van de 32 uit de tweede groep waren dit er twee. Stukgevroren eieren werden niet gevonden, ook niet in andere nesten, waarvan geen leg- of uitkomstdata bekend

waren. Tijdens de koude werd de leg vertraagd, terwijl ook een verlengde broedduur werd waargenomen (med. Bouma).

5. Conditie van de jongen

Van 42 in april gevonden kuikens kon het geboortegewicht bepaald worden. Dit varieerde van 14 tot 22 gram met een gemiddelde van 17,9 g. Elders in Friesland werden door Van den Bergh en mij 28 geboortegewichten bepaald na 20 mei (dus uit eieren die na de koude gelegd zijn). Deze varieerden van 15 tot 20 g met een gemiddelde van 17,8 g.

In de loop van de eerste dag na de geboorte vallen kievitkuikens in de regel ongeveer 1 g af. Daarna beginnen ze te groeien. In gevangenschap passeren ze op de tweede dag het geboortegewicht, maar in het veld gebeurt dat meestal pas na drie of vier dagen.

In 1976 en 1977 werden door Van den Bergh en mij een groot aantal kuikens van bekende geboortedatum meer dan eens teruggevangen. Van 18 kuikens die op hun derde levensdag teruggevangen werden, bleken er 10 het geboortegewicht nog niet weer bereikt te hebben (gemiddelde: 0,1 g beneden geb. gew.). Van 20 andere kuikens, die op hun vierde levensdag werden teruggevan-

gen, waren dit er nog twee (gemiddelde: 2,6 g er boven).

In Steggerda werden in 1977 27 kuikens van bekende geboortedatum op latere data teruggevangen. De vroegste negen daarvan (geboortedata 13, 15 en 16 april) bleken langzamer te groeien dan de latere (geboortedata 19 t/m 24 april). Vier kuikens uit de eerste groep waren op hun derde dag gemiddeld 1,5 g beneden hun geboortegewicht, zes kuikens uit de tweede groep waren daar op die leeftijd gemiddeld 0,2 g boven. Een ander kuiken uit de eerste groep had op de vierde dag nog steeds niet zijn geboortegewicht terug. Weer drie anderen uit de zelfde groep waren op hun 12e dag gemiddeld 8,3 g aangekomen, een gewichtstoename die door drie kuikens uit de tweede groep al op de zesde dag bereikt werd.

De groei bij beide groepen is weergegeven in figuur 2.

Discussie en conclusies

Kieviten blijken goed in staat te zijn bij vorst hun eieren warm te houden. Toch worden in de eierzooektijd in Friesland jaarlijks stukgevroren eieren gevonden (er is mijzelf wel eens een getoond door een eierzoecker). Oorzaak van dit bevroren kan de verstoring zijn, die door het eierzoecken wordt te weeggebracht. Dit eierzoecken gebeurt in Friesland met een zodanige intensiteit dat, in grote gebieden tenminste, gedurende de hele ochtend de Kieviten voortdurend van het nest worden gejaagd. Dit begint reeds bij zonsopgang, meestal het koudste moment van de dag.

Onder invloed van koude wordt de leg vertraagd, er worden meer onvolledige legsels geproduceerd en de broedduur wordt ver-

● Drs. A. J. Beintema, Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Kasteel Broekhuizen, Leersum (U.).

LITTERATUUR:

Beintema, A. J. (1977): Eierzoeken en vogelbescherming. Het Vogeljaar 25 (1) : 21-27.

Actie tegen handel en rapen van kievitseieren

De Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken heeft tijdens haar jubileumbijeenkomst op 15 maart de pers medegedeeld dat zij alle delicatessenzaken en poeliers in hun werkgebied heeft verzocht niet langer meer in kievitseieren te handelen. Eén grote delicatessenzaak heeft reeds direct haar medewerking toegezegd. Zowel de landelijke als de regionale pers schonk hier veel aandacht aan.

Tevens hebben de afdelingen van de drie

lengd. De ei-uitkomst verloopt normaal.

De vroegste kuikens bleken langzamer te groeien dan latere. Het ligt voor de hand te veronderstellen dat voedselgebrek hierbij een rol speelt. Kennelijk was dit voedselgebrek afgelopen zodra de temperaturen normaal werden, want de op 19 april geboren kuikens sloten wat groei betreft geheel aan bij de latere. De groei van deze kuikens komt overigens geheel overeen met de groei die elders en in 1976 door ons werd vastgesteld bij kuikens die in mei zijn geboren. Hoewel het aantal waarnemingen gering is, wijst figuur 2 er op, dat na afloop van de koudeperiode ook de vroege kuikens een normale groeisnelheid vertoonden, zij het met een achterstand van vijf à zes dagen.

De kuikens blijken dus geruime tijd barre omstandigheden te kunnen overleven. Onder normale aprilomstandigheden kunnen kuikens (uit maart-eieren) gewoon opgroeien. Het is mogelijk dat de kuikensterfte in Steggerda extra hoog is geweest. Door ons werden vijf dode kuikens gevonden, zonder aanwijsbare doodsoorzaak. Er werden weinig halfwas Kieviten gezien, ten opzichte van het aantal bekende uitgekomen nesten. Het is echter moeilijk hierover een uitspraak te doen, want ook later in het seizoen is het aantal grote kuikens klein ten opzichte van het aantal eieren dat er geweest moet zijn. Voorlopig zijn de cijfers te gering om aan te kunnen geven in hoeverre Steggerda afweek van het gemiddelde. In ieder geval moet er in de barre aprilmaand een strenge selectie hebben plaatsgevonden ten gunste van de sterkste jongen. In hoeverre dit in een later stadium tot betere overlevingskansen kan leiden is een onderwerp van nadere studie.

Hollandse Landbouworganisaties (HLO's) te weten: de Christelijke Boeren- en Tuindersbond, de Hollandse Maatschappij van Landbouw en de Katholieke Land- en Tuinbouwbond zich bereid getoond niet langer aan het rapen van kievitseieren mee te werken. Hiertoe zullen in de drie organisatie-bladen oproepen om medewerking verschijnen met als strekking dat de boeren worden verzocht geen vergunning voor het rapen op hun land meer te zullen afgeven. Dit zou landelijk navolging verdienen!

De vele inzenders van krantenknipsels danken wij zeer voor hun medewerking!